

Lapsuus tietoyhteiskunnassa

VAPPU TAIPALE

Yhdistyneiden kansakuntien toimintatapana on pitkään ollut järjestää huippukokouksia koko maailmaa koskettavien tärkeiden, keskeisten teemojen ympärille. Kokousten helminauhassa kulkevat mm. kestävän kehityksen Rion-kokous 1992 ja sen kymmenvuotistarkistus Johannesburgissa 2002, naisten asemaa kodifioinut Beijingin-kokous 1995, sosiaalinen huippukokous Kööpenhaminassa 1998, ikääntymistä pohtinut Madridin-kokous 2002 jne. YK:n tietoyhteiskunta-huippukokouksen (WSIS, World Summit on Information Society) ensimmäinen jakso oli Genevessä joulukuussa 2003 ja sen toista osiota rakennetaan Tunisiaan 2005.

Olen päässyt seuraamaan kaikkien näiden kokousten kotimaisia ja kansainvälisiä valmisteluprosesseja ja osallistumaankin moniin niistä. Tästä perspektiivistä näyttää siltä, että tietoyhteiskunta on konsepteista ontoin, vailla ihmisiä, elämää ja verevyyttä, ja sen sisältö ohuin. Varmaan kauppapoliittiset ja globalitalouteen liittyvät etunäkökohdat ovat tietoyhteiskuntateeman ympärillä paljaimmillaan, koska puhutaan samanaikaisesti ja yleensä vain sekä välineistä että prosesseista. Välineiden ilmiselvä näkyvyys ja konkreettisuus, niiden määrän ja läpäisevyyden helppo numeerisuus ja niillä käytävä kauppa ottavat helposti johtavan roolin keskustelussa, ilman että analyttisemmät, saati kriittisemmät äänet pääsisivät kuuluviin.

Silti ymmärryksenäni on, että ei voi olla eikä tulla sellaista yhteiskuntaa, jossa arkielämän, hoivan ja huolenpidon vahva virta ei olisi kaiken perustana. Ihmisten elämä ja sen luontaiset tarpeet, ilot ja surut, yhteisyys ja kulttuuri antavat jokaiselle meistä ne merkitykset, joiden varaan olemisemme rakentuu.

Onko tietoyhteiskunta terminä vain leima, jonka takaa löytyvät teknologian taloudellinen voitokulku ja maailmankaupan ahneus? Vai onko

niin, että emme itsekään vielä tiedä, mitä kehitystä kohden olemme kulkemassa, ja vain hapa-roimme pimeässä. Suomi on ollut yksi maailman pilotti tietoyhteiskuntakehityksessä. WSIS:n kokouksessa Genevessä erityisinä ”kutsuvieraina”, kehityksen kärkinä, esiteltiin Mali Afrikasta, Bolivia Latinalaisesta Amerikasta, Malesia Aasiasta ja Suomi lännestä.

Miten tämä Suomi-pilotti itse analysoi itseään? Millainen ylipäänsä on pilotin asema kvartaalitalouden maailmassa? Sehän karkaa käsistä, ennen kuin huomataankaan. Tänään hehkutetaan Etelä-Korean toimia ja mittarina ovat laajakaistayhteydet väestöön suhteutettuna sekä sisältötuotannon osuus taloudesta. Huomenna on jo jokin muu vuorossa. Mutta pitäisikö meidän pohtia sitä, millaista on ihmisten elämä kuljettaessa kohti tulevaisuutta?

Ei sovi unohtaa, että tietoyhteiskunnan hyvinvoinnista kirjoitetaan monissa teoksissa tunnettujen filosofien ja teknologia-asiantuntijoiden toimesta (esim. Harisalo & Miettinen 2000; Quah 2000; Castells & Himanen 2001; Kamppinen 2001; Paasilinna 2001; Himanen 2004). Pekka Himanen näyttäytyy todellisena hyvinvointivaltion ritarina kulkiessaan vastavirtaan nykyisten uskomusjärjestelmien suhteen. ”Hyvinvointivaltio tuo kehitykseen myös sosiaalista tasaisuutta ja näin synnyttää luottamusta kehitystä kohtaan” (Himanen 2004, 51). Globaali sosiaalipolitiikka olisi ehdottomasti monen tutkimuksen ja laajemman keskustelun arvoinen teema, mutta minun teemanani tässä on ihmisten arkielämä kehityksen pyörteissä, ja tähän aspektiin kirjoittajat harvoin syventyvät.

Tietoyhteiskunta on luonut edellytykset reaaliaikaiselle taloudelle ja globaalille yhteydenpidolle. Kansalaisyhteiskunnan vaihtoehtoliikkeet ja vastarintaliikkeet käyttävät tätä ominaisuutta hyväkseen siinä missä pankkiiritkin. Internetin luonteessa on myös anarkiaa tukeva piirre. Ra-

kentaessaan etäyhteyksiä tekniikka ei ole onnistunut kuitenkaan vähentämään lähellä olon, elävän kontaktin merkitystä. Mutta onko se onnistunut – tahtomattaan – vähentämään todellisia kohtaamisia? Kännäkkävanhemmuudesta on ainakin Suomessa ollut paljon puhetta.

Minua on pidemmän aikaa askarruttanut kysymys lapsuudesta ja lapsuuden suhteesta siihen yhteiskunnalliseen prosessiin, jota meillä nyt nimitetään huolettomasti tietoyhteiskuntakehitykseksi (Suoranta & al. 2001). Kansainvälisesti olen pallotellut ajatuksillani prof. Bryan Glastonburyn ja prof. Walter la Mendolan kanssa, molemmat pitkäaikaisia tuttuja sosiaalialan tietotekniikkayhteisistä, ja olen ollut innoissani heidän kirjoistaan ja kommentistaan ajatuksiini (Glastonbury 1993; Glastonbury & la Mendola 2004). Yhteiskuntapolitiikka-lehti on ollut pitkään väljästi perheentymiseen liittyvän keskustelun areenana (esim. Gissler 2003; Sarmaja 2003), ja Sempo Lindblom (2004) ja Marjatta Bardy (2004) taas käynnistivät lapsuuskeskustelua, joten teemaa on hyvä jatkaa.

Mikä on sitten tiedon osuus ajatuksissani? Nojaan tässä enemmän intuitioon kuin tietoon. Monesti tuntuu siltä, että taide on analyysissään pidemmällä kuin tiede. Ainakin oman entisen ammattialani, lastenpsykiatrian, piirissä näin voitaisiin ajatella katsottaessa taaksepäin länsimaista kehitystä. Kun sata vuotta sitten lasten ylivoimaisesti tavallisimmat mielenterveyden vaivat, hysteeriset oireet, opittiin hoitamaan, ne olivat jo ohi. Sitä yhteiskuntaa, jossa lapsen täytyi halvautua tai sokeutua saadakseen hätäänsä kuluviin – ja mahdollisesti ihmeellisesti parantua yhdessä hetkessä Neitsyt Marian armosta –, ei enää ollut olemassa. Kun neuroosien dynamiikka tuli tutuksi kaikille ja niitä osattiin käsitellä ja parantaa, lasten oireet olivat siirtyneet rajatiloihin päin, ja kun tiede toi tähän apua, oireisto oli jo kulkenut aggressiivisuutta, sopeutumattomuutta ja tarkkaavaisuuden häiriöitä kohti. Oivaltavat, ajan kehitystä tunnistavat tekstit löytyvät usein taiteidenvälisistä tuotteista, nuorilta kirjailijoilta, elokuvantekijöiltä, Muu ry:n ulottuvuudelta. Ehkä ne eivät tuo ”parannusta” mutta oivallusta kuitenkin.

En toki väitä, etteivätkö yhteiskuntakehityksen, valtarakenteiden ja sukupolvien tutkijat olisi liikkeellä samoissa teemoissa, mutta nykyhetken näkökulmasta kovin myöhään. Siksi jaan sumeilematta tässä omia ajatuskulkujani osaksi keskustelua.

Tuotantorakenne luo elämän puitteet

Tuotantorakenne vaikuttaa ihmisten elämään syvällisesti ja monin tavoin. Sen ympärille nivoutuvat arkielämän organisointi ja ihmisten väliset suhteet ja niiden hierarkiat.

Suomi on ollut ikimuistoisen pitkään maatalousyhteiskunta. Maatalouden tuotantotapamme, pienviljely, loi pohjan nykyiselle tasa-arvotyölle, tarvittiinhan kotitaloudessa miehen ja naisen panos yhtä lailla. Se opetti meille karua opinkappalletta loputtomasta työn tekemisestä hiessä otsin; sitä on sittemmin nimitetty luterilaiseksi puritaaniseksi työn etiikaksi. Luonto pakotti alistumaan vuodenkulun rytmiin ja säiden arvaamattomuuteen. Kaipuumme luontoon ja maalle on verevä, vastahan meillä oli Euroopan nopein kaupungistuminen 60-luvulla, kun nuoret lähtivät työn ja opin hakuun kaupunkeihin tai Ruotsiin. Mökille, saunaan, metsälle! Multaa varpaiden väliin!

Teollinen yhteiskunta ehdimme olla vain vähän aikaa. Väitetään, että oikeassa teollisessa yhteiskunnassa teollisuustyöntekijöiden määrä on kaksi kolmannesta kaikista työntekijöistä. Me emme päässeet lähellekään tuollaisia lukuja. Silti teollisen yhteiskunnan mallit ovat syvällä ajatuksissamme ja toiminnoissamme. Toimintamallihimme on juurrutettu teollisen kappaletavaruotannon malli. Se läpäisee koulun, terveydenhuollon ja sosiaalipalvelut. Suoritteet ja tuottavuus mitataan kappaleilla, ei työn tavoitteiden saavuttamisella tai vaikuttavuudella. Teollinen tuotantotapa loi samalla elämänkaaren käsitteeseen tarkoituksenmukaisen jaottelun: lapsuus, nuoruus, työikä ja eläkeläisyys.

Agraariyhteiskunnassa lapset ja vanukset olivat työssä mukana voimiensa mukaan. Teollinen tuotantotapa tarvitsi koulutusta ja hyvää työvoimaa. Näin syntyi lapsuus, pitkä koulutusvaihe kiltteyteen ja kuuliaisuuteen. Syntyi myös rakenteellinen nuoruus. Nuorisoa luokkana ei ollut olemassakaan ennen teollista vallankumousta. Tuolloin eriytettiin näkyviin tuo kiusallinen ryhmä, joka on varustettu sukupuolisesti kypsällä aikuisten ruumiilla mutta joka on sosiaalisesti ja taloudellisesti riippuvainen toisten tuesta. Toimiessani nuorisopsykiatrina vuosikymmeniä sitten opetin tätä yhteiskunnallista muutosprosessia, rakenteellisen nuorison syntyä. Nyt oivallan asian toisella syvyydellä. Se oli todella teollinen konstruktio.

Nyt tietoyhteiskunnan syntyvaiheissa nuoruus

on saanut toisen merkityksen (Nygren 2003). Nuoret omistavat tietoyhteiskunnan. Kaikki haluavat olla nuoria. Nuoruus ikään kuin syö muut ikävaiheet tarpeettomina pois. Vauvat jo ehdetaan koviin kankeisiin teinifarkkumuodikkaisiin asuihin. Parivuotiaat tuntevat ajan hitit ja poptähdet. Kahdeksanvuotiaalle ei enää löydy muita juhlasuja kuin lurexia ja napapaitoja. Ja toisesta päästä: nelikymppiset ovat nuoria, viisikymmenvuotiaat tekevät kaikkensa säilyttääkseen illuusion nuoruudesta. Vanheneminen on prosessi, joka kantaa stigmaa.

Teollinen tuotantotapa loi samalla toiseen päähän elämäntapaa eläkeläisyyden; se oli niitä varren, jotka olivat liian hitaita ja raihnaisia teollisen työn tahtiin. Sata viisikymmentä vuotta sitten se näytti pikkuruiselta ryhmältä, sosiaaliselta anteeksipyyntöltä, joka ei tulisi kenellekään kalliiksi. Tänään eläkkeelle on tungosta, monen maan väestöstä neljännes on pian eläkeikäisiä ja satavuotiaita on yhä enemmän.

Teollinen tuotantotapa erotti työajan ja vapaa-ajan toisistaan jyrkästi tavalla, joka ei maatalousvaltaisessa elämässä ollut lainkaan mahdollista. Maataloudessa elettiin reproduktion aikaa, syklistä aikaa, jossa tapahtumat toistuivat loputtomasti. Aamu seurasi iltaa, kesä talvea. Teollinen elämäntapa muutti ajan lineaariseksi. Aika lähti etenemään järkähtämättä suoraan kuin valonsäde avaruuteen. Se päätettiin työajaksi, jolloin tehdään vain työtä, ja vapaa-ajaksi, jolloin kukin voi tehdä, mitä huvittaa. Ajalle tuli hinta. Toisten aika myydään työnmarkkinoilla kalliimmalla hinnalla kuin toisten, sillä työt ositettiin ja jaettiin. ”Laatuajan” käsite siirtyi myös tunnesuhteisiin.

Työajan ja vapaa-ajan jako opittiin, tai oli pakko oppia. Kahdeksantuntisesta työpäivästä tuli työväestön kollektiivinen unelma, joka toteutui joukkovoimalla. Se sopi silloiseen tuotantomalliin. Tietotyö on murtautunut kuvion totaalisesti. Ihmiset ovat nykyisin aina tavoitettavissa, he elävät työyhteyden kanssa yötä päivää. Tietoyhteiskunnan noste ja huumat ovat saaneet kaiken näyttämään niin hienolta ja tavoiteltavalta, on kuin ihmiset itse olisivat orjuuttaneet itsensä. Tietoyhteiskunnan proletariaatti ei enää identifioitu siihen, mitä se on: nälkäpalkalla tekemässä yksitoikkoista mekaanista työtä terveytensä, niveltensä ja mielensä kustannuksella. Joukkovoimalla ei ole sijaa toimintojen parantamisessa. Vai onko tätä kuviota katsottava toisinpäin: on taas palattu maatalousyhteiskunnasta tuttuun malliin, jossa

työ ja vapaa-aika kietoutuvat yhteen, harrastus ja työ ovat sama asia.

Tässä vaiheessa globaalia ja kansallista kehitystä voimme vain arvailla, millainen elämäntapamalli syntyy tietoyhteiskuntaan. Ehkä se ei ole tuo tuttu metafora, kaari, enää lainkaan. Ehkä iällä ei enää ole merkitystä, tai kehitysvaiheella, tai perheentymisen kuvioilla. Mutta yksi kysymys jää silti pohdittavaksi vakavasti. Miten käy lapsuuden, tai oikeastaan lasten. Sikiövaihe on yhdeksän kuukautta, ja lapsi on vuosikausia riippuvainen sosiaalisesta ympäristöstään. Lapsen kanssa eläminen kasvattaa aikuista. On elämän elementtejä, joita ei päästä karkuun.

Sadan vuoden lapsuuden projekti

Tutkijat puhuvat sadan vuoden lapsuuden projektista, jonka teollinen malli synnytti uusien sukupolvien ongelmien ratkaisuksi (Qvortrup & al. 1994). 1900-luku nimitettiin lasten vuosisadaksi jo ennen sen alkua. Lapsiin piti panostettaman, sillä lapset olivat uusi, kiinnostava tutkimuksen ja politiikan kohde. Syntyivät lapsuuden ammattilaiset, asiantuntijat, jotka keskittyivät lasten elämään ja olemiseen. Miten August Bebel (1905, 283) sanoikaan maineikkaassa kirjassaan ”Nainen ja sosialismi” puhuessaan tulevasta yhteiskunnasta: ”Nainen on siis vapaa ja lapset, joita hänellä on, eivät häiritse sitä vapautta – –. Hoitajattaret, kasvattajat, ystävättäret ja kasvava nuoriso auttavat häntä. – –”. Ja näiden (naisten) jälkeen tulivat monet muut (nais)ammattiryhmät, erityisopettajat, erityislastentarhanopettajat, koulukuraattorit, lapsipsykologit, lastenpsykiatrit, lapsianalytikot jne.

Sadan vuoden projekti muotoutui poliittisen tahdon ilmaisuksi, eri maissa vähän eri vauhdilla, mutta hämmästyttävän yhtenäisin linjoin. Toiminta kohdistui kolmeen elämän alueeseen. Lapset siirrettiin kansanopetuksen piiriin, heidän terveyteensä panostettiin ja heidät perheistettiin.

Lapset haluttiin siirtää koulutuksen piiriin tehtaista ja pelloilta työtä tekemästä, jotta he oppisivat kunnolla tuotannon vaatimia asioita. Teollinen tuotanto ei voinut käyttää oppimatonta työvoimaa, vaan yhteiskunnat joutuivat panostamaan peruskoulutukseen. Mielenkiintoisia taisteluita on taltioitu sadan vuoden takaa mm. Ruotsista, jossa suursahanomistajat kääntyivät valtiopäivien puoleen keskusteltaessa yleisestä oppivel-

vollisuudesta. Argumentaatio kulki jotenkin tähän suuntaan: Missä lapset viettävät iltapäivänsä, jos heidät pannaan muutamaksi tunniksi kouluun. Sahalla he ovat aikuisten silmien alla ja oppivat monia asioita. Kuulostaa samalta kuin nykykeskustelu lasten iltapäivähoidosta.

Lasten terveyteen jouduttiin panostamaan, koska terveys oli tärkeä tuotannon tekijä. Lasten kouleisuudenhan oli osoitettu tuottavan valtiolle suuria turhia kustannuksia jo 1700-luvulla, jolloin Ruotsi tarvitsi riittävän hyväkuntoisia sotilaita loppuun sotiinsa. Teollisen tuotannon vaatimus kohdistui kuitenkin laajemmalle: lasten täytyi kasvaa terveiksi ja reippaiksi kyetäkseen olemaan tuotantoprosessin osa. Sata vuotta sitten koululääketiede oli kunniansa ja synnytti paljon sen ajan mukaista tieteellistä tutkimusta, ennen kaikkea kiinnostuksen lasten terveyteen. Miina Silanpään käynnistämä nuorisotutkimus tehtiin Suomessa vasta 1920-luvulla, mutta kun se vihdoin saatiin valmiiksi, tulos oli karua kerrontaa. Nuoret olivat maassamme aliravittuja, he potivat tuberkuloosia ja olivat vailla koulutusta. Terveyteen ryhdyttiin panostamaan.

Lapset perheistettiin – siirryttiin maatalousyhteiskunnan kotitaloudesta ydinperheeseen. Maatalousyhteiskunnassa lapset olivat eläneet aikuisten jaloissa, ilman erityisiä oikeuksia mutta veloitettuina työntekoon. Lapsuus ei ollut mitään erityistä. Lapsia syntyi ja kuoli, varttui ja kuoli. Omassa kulttuurissamme kehtolauluissakin lapsia tuuditetaan kuolemaan, vaikkapa Kantelettaren sanoin: ”Laulan lasta Tuonelahan, lasta lautojen välihin”. Lasten hoitoa tuskin huomattiin minään erityisenä. Hyvästä isyydestä tai äitiydestä ei ollut paljon suokopua.

Miten perheistämisen konsepti syntyi (Lönnqvist 2001)? Lasten suuri villiheimo haluttiin hallintaan, ja toisaalta ajatukset lasten suojelun tarpeesta alkoivat kehkeytyä. Perheistämisen implementointi oli maassamme sata vuotta sitten systemaattista toimintaa. Siihen osallistuivat niin poliittiset kuin epäpoliittiset naisjärjestöt levittäen koti-ideologiaa. Se opetti naisia ylläpitämään kotia, hankkimaan kodin esineistöä, kehittämään kodin henkeä. Se mursi ikivanhan tasa-arvoperinteen ja osoitti naisen paikan kotona (Männistö 2003).

Ensimmäisen polven suomalaisille teollisuustyöläisnaisille muutto maalta kaupunkien työläisasuntoihin oli ennen kokematon. Elämän mallia ei voinut ottaa pienviljelijän torpasta ja sen

laajasta, vapaasta pihapiiristä. Kaupunkien laitoilla asuttiin huonoissa asunnoissa ahtaasti naapurin seinän takana. Lapset nukkuivat vanhempiensa sängyissä jalkopäässä tai lattialle kyhättyissä vuoteissa. Seitsemän henkeä samassa hellahuoneessa, kamarissa oli vuokralaisia. Perheissä oli paljon lapsia. Viinan kirot tulivat tutuiksi monille. Naisjärjestöjen työ oli laajamittaista. Pesuvärien käyttö, kodin sisustus, ruokareseptit ja nukkumisen tavat opetettiin työväestölle ja orastavalle keskiluokalle. Valistus oli voimakas ase, ja työväestö oli altis ja halukas oppimaan. Elintaso ja koulutustaso nousivat hiljalleen.

Uudet haasteet edessä

Nyt tuo projekti on voitokkaasti viety läpi kehityksessä teollisuusmaissa. Sata vuotta meni toimekkaasti. Työn jälkeen ei voitu vetää tyytyväisenä henkeä. Uudet ongelmat nousivat näkyviin heti tietoyhteiskunnan ensi käänneissä.

Jos lapset ovatkin nyt koulussa kaikki, heidän suhteensa työhön on pulmallinen hyvinvoivissa maissa. Mitä lapset saavat arkipuheessa tietää työnteosta paitsi sen, että se on uuvuttavaa? Miten koulua käyvä lapsi voi oppia työntekoa? Vaikka sanotaan, että koulu on lapsen työtä, siihen ei asenoiduta samalla vakavuudella kuin työhön. Suhtaudutaan kielteisesti lapsityövoimaan ja samalla suljetaan silmät siltä, että ilmaisjakelu pyörii alaikäisten jakelijoiden ahkerien jalkojen ja käsien varassa. Koulun oppilashuolto ja kouluterveydenhuolto ovat pinnallista ja riisuttua verrattuna varttuneitten mahdollisuuksiin työterveydenhuollon suhteen; viime laman leikkaukset on tehty lasten kouluissa eikä aikuisten työpaikoilla. Työsuojelunormeja ei ole huomattu toteuttaa koululaisten työtiloissa. Happi loppuu tiloista nopeasti ja pulpetit ovat epäergonomisia kasvavalle varrelle. Työhyvinvointi alkaa kuitenkin koulusta (Rimpelä 2002).

Jos lasten ruumiillinen terveys onkin kohentunut sadan vuoden poliittisena tavoitteena, oppimisen ja mielenterveyden ongelmat nousevat nyt haastavina esille. Osaamisesta ja oppimisesta tulee tietoyhteiskunnan pääomaa sekä yhteisöille että yksilöille. Mieli on osaamisen ja oppimisen perusta. Mieli on tietoyhteiskunnan pelikenttä, sen rakentaja ja sen käyttäjä. Mieli luo uutta ja yhdistää entistä innovatiivisesti. Mieli heijastaa siihen heitettyjä kuvia.

Osaaminen on tietoyhteiskunnan pääomaa. Osaamisesta osattomaksi jääminen synnyttää syrjäytymisen riskin. Tiedämme nykyisin paljon lapsen oppimisesta. Kaikki oppimisen prosessit alkavat kovin varhain, melkein niin pian kuin ihminen saa alkunsa. Sikiö jo oppii paljon asioita, vastasyntyneellä on valtava oppimisen potentiaali. Hän on syntymästä asti valmis rakastavaan vuorovaikutukseen, joka on kaiken oppimisen perusta. Hän on myös valmis ponnistelemaan ottaakseen maailmaa haltuunsa.

Kun osaaminen on pääomaa, olemme tekemisissä ilmiön kanssa, joka koskettaa kaikkia ikävaiheita. Vauvat ja vaarit kutsutaan tietoyhteiskunnan osaajiksi yhtä lailla. Ikäihmisten osaaminen vaatii uusia opettamisen teknologioita, sillä ikääntyessään ihminen oppii eri lailla kuin lapsena. Mutta lasten oppiminen vaatii paljon enemmän – se vaatii yhteiskunnallisia panostuksia ja kaikkien aikuisten osallisuutta. Se vaatii yhteisiä ja yksityisiä ponnistuksia.

Lapsi oppii kaiken varhain, ja parhaiten rakastavassa vuorovaikutuksessa. Lapsi myös syrjäytyy varhain oppimisesta, ellei edellytyksiä ole riittävästi. Varhaisten vuosiansa aikana lapsi on kuitenkin yksityisyyden piirissä. Päivähoito ja etenkin koulu tulevat myöhään lapsen oppimisen potentiaalia ajatellen. Suuri osa lapsista osaa lukea tullessaan kouluun, käyttää tietokonetta ja seikkailu netissä. Se osa, joka ei vielä osaa, voi tietenkin tavoittaa nopeasti ikätoverinsa ja edetä nyt suunniteltujen oppiennätysten mukaan. Mutta entä ne, joilla on vaikeita oppimishäiriöitä, tarkkaavaisuushäiriöitä, sekavat kotiolot tai elämän kolhimat vanhemmat tai kaikkea tätä?

Seppo Lindblom puhuu modernisaation paradokseista, suojelun ja itsellisyyden kamppailusta. Hän peräänkuuluttaa myös kadonnutta vanhemmuutta. Yksi vanhemmuuden tuen osatekijä – tai oikeammin sen puute – on kuitenkin hyvin selvä. Missään ei ole kehittynyttä teollisuusmaata, joka olisi ratkaissut työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisen. Mitä enemmän siirrymme tietoyhteiskunnan toimintamalliin, sitä tärkeämmäksi tämä käy. Pienten lasten vanhemmat tekevät meillä paljon ylitöitä, kaikkein eniten isät. Pienten lasten vanhemmat ovat yhteiskunnallisesti, ammatillisesti, taloudellisesti ja emotionaalaisesti kaikkein raskautetuimpia. Nuoret akateemisesti koulutetut naiset tekevät eniten pätäkötöitä Suomessa. Näin emme voisi jatkaa, jos ajattelimme tulevaisuutta.

Oliko ydinperhe vain sadan vuoden kokeilu ihmiskunnan historiassa?

Ja jos lapset asuvat nyt ydinperheissä, tuo rakenne näyttää hauraalta ja helposti särkyvältä.

Kotimaassa tilastot kertovat avioerojen yleistyemisestä. Mitä nuorempaan ikäkohorttiin kuulut, sitä suuremmaksi kasvaa avioeron todennäköisyys. Vanhat parit sinnittelevät yhdessä, tänään vihittävät eivät ehkä ota lupauksia niin vakavasti, vaikka suuret häät ovat muotia ja häämässut vetävät väkeä. Samaa sukupuolta olevien sateenkaariperheiden oikeuksista rekisteröityä ja saada lapsia käydään suuria poliittisia kamppailuja, mutta liittojen pysyvyys ei ole agendalla.

Britanniassa sukupolvitutkijat Geoff Dench ja Jim Ogg (2002) ovat seuranneet perheentymisen ilmiöitä laajassa kansallisessa tutkimuksessaan. Vaikka britit menevät aikaisemmin naimisiin kuin suomalaiset ja tekevät keskimäärin lapsensa varhaisemmin kuin me, avioerojen lisääntymistensidensi on samanlainen. Syntyy helminauhaperheitä: uusi avioliitto muodostaa taas uuden pähkylän elämän kulkuun. ”Miehet näyttävät vieraillevan naisten muodostamissa perheissä.” Matriilineaarinen kuvio kasvaa esille. Entäpä jos tietoyhteiskunnasta kasvaa miesten tai yleensä sinkkujen yhteiskunta?

Lapset kulkeutuvat aikuisten mukana erilaisissa perhekuvioissa. Lastenpsykiatrina voisin ajatella kampanjaa kestäväen kehityksen ihmisuhteiden puolesta, mutta teema ei ole poliittisesti korrekki, enkä ole saanut poliittisia naisjärjestöjä syytymään asiasta. Voisimmehan nyt ajatella samanlaista implementaatiokampanjaa kuin sata vuotta sitten! Lasten kasvu kestävien ihmisuhteiden varassa voisi olla turvatumpaa. Vanhemmuuden tukea kuitenkin kaivataan tänä päivänä (Kekkonen 2004).

Toiseen suuntaan menevä ajatus johtaa taas siihen, että teollisen tuotantotavan ydinperhemalli oli vieras ja keinotekoinen ikaikaiselle ihmisten elämäntavalle, jossa pariutuminen on aikuisten juttu ja lapset eivät ole keskipisteenä. Ehkä ydinperhe oli suuri kokeilu, suuri erehdys, josta nyt vaivihkaa palataan sinne, minne elämä vie.

Onneksi lapset ovat sitkeitä ja kestäviä. Jos lapset olisivat särkyviä ja hauraita, ihmiskunta ei olisi voinut säilyä lainkaan elossa. Sadan vuoden kulluttua uudet tutkijat hahmottavat meitä selvemmin, mitä meidän aikakautemme teki ratkaistakseen tulevien sukupolvien ongelman. Jälkiviisautteenkin voisi olla sitten mahdollisuus.

KIRJALLISUUS

- BARDY, MARJATTA: Hoivan tarpeet ja työelämän paineet – lasten vanhemmilla ja vanhusten lapsilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004): 2, 197–201
- BEBEL, AUGUST: Nainen ja sosialismi. Suomennos: Yrjö Sirola. Kotka 1905. Uusintapainos: Vaasa: Oy Kirjapaino Ab, 1976
- CASTELLS, MANUEL & HIMANEN, PEKKA: Suomen tietoyhteiskuntamalli. Vantaa: Sitra ja WSOY, 2001
- DENCH, GEOFF & OGG, JIM: Grandparenting in Britain, a baseline study. Eastbourne: Anthony Rowe Ltd., 2002
- GISSLER, MIKA: Hedelmällisyys Suomessa ennen, nyt ja tulevaisuudessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003): 6, 553–566
- GLASTONBURY, BRYAN: The Integrity of Intelligence. A Bill of Rights for the Information Age. London: Palgrave Macmillan, 1993
- GLASTONBURY, BRYAN & LA MENDOLA, WALTER: Henkilökohtaisia kommentteja, 2004
- HARISALO, RISTO & MIETTINEN, ENSIO: Globalisaatio – avoin vai suljettu maailma. Helsinki: Art House, 2000
- HIMANEN, PEKKA (toim.): Globaali tietoyhteiskunta. Kehityssuuntia Piilaaksosta Singaporeen. Teknologiajaksaus 15. Helsinki: Tekes, 2004
- KAMPPINEN, MATTI: Tulevat ajat ja teknologia. *Tietoliipas* 183. Vammala: SKS, 2001
- KEKKONEN, MARJATTA: Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Raportteja 281. Helsinki: Stakes, 2004
- LINDBLOM, SEPPO: Lapsi vaurassa ja turvattomassa maailmassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004): 1, 66–71
- LÖNNQVIST, BO (toim.): Arjen säikeet. Jyväskylä: Atena Kustannus, 2001
- MÄNNISTÖ, TIINA: Haluathan tulla todelliseksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890–1972. *Historian laitoksen julkaisuja* 83. Turku: Turun yliopisto, 2003
- NYGREN, ANNELI: Poppia, valheita ja demonauhaa. *Tyyris Tyllerö* 3 /2003, 9–14
- PAASILINNA, REINO (toim.): Euroopan elektroninen vallankumous ja Suomen uho. Forssa: Suomen Arvopaperilehti Oy, 2001
- RIMPELÄ, MATTI: Lasten hyvinvoinnin trendit. S. 196–209. Teoksessa: Terveellisen ja turvallisen opiskeluympäristön laadun arvioinnin perusteet perusopetusta varten. Helsinki: Opetusministeriö, 2002
- SARMAJA, HEIKKI: Ihmislajin perheenmuodostuksen evoluutiopsykologinen perusta. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003): 3, 223–243
- SUORANTA, JUHA & LEHTIMÄKI, HANNA & HAKULINEN, SAMPSA: Lapset tietoyhteiskunnan toimijoina. Tietoyhteiskunnan tutkimuskeskuksen työraportteja 16. Tampere: Tampereen yliopisto, 2001
- QUAH, DANNY: The Weightless New Economy. *EVA-kirje* 1/2000
- QVORTRUP, JENS & BARDY, MARJATTA & SGRITTA, GIOVANNI & WINTERSBERGER, HELMUT (eds.): Childhood Matters. Social Theory, Practice and Politics. Vienna: European Centre & Aldershot: Ashgate, 1994.